

nija, Bolgarija, znaten del Jugoslavije in Albanija niso samo na drugačni, nižji, stopnji materialnega razvoja, ampak imajo tudi bistveno drugačno kulturno-zgodovinsko, versko in sploh civilizacijsko dediščino. Za vzhodno Evropo v celoti, spet z izjemo Češkoslovaške, Vzhodne Nemčije in dela Jugoslavije, velja, da nikoli ni bil konstitutivni del Evrope v njenem sodobnem pomenu, ampak zgolj njeno obrobje.

Posebno vprašanje so seveda možnosti in položaj Sovjetske zveze, ki domala v vseh pogledih predstavlja povsem svojski, specifičen problem in jo zato namenoma izključujem iz teh razmišljanj o Evropi.

Glede na vse povedano menim, da se za vzhodno Evropo v prihodnosti zastavlja predvsem vprašanje, kako najti lastno identiteto, ki očitno ne more biti zgolj posnetek zahodnega modela.

ANTON RUPNIK

Smo obsedeni s to »Evropo zdaj«?

Naj mi bo dovoljen nekoliko bolj emotiven okvir in uvod. Pred kratkim sem se vrnil iz Moskve in kakšne tri mesece nisem ničesar razumel – in še danes me je strah, da ne razumem – kaj je s to našo obsedenostjo z »Evropo zdaj«. Bojim se, da je za tem več kompleksov; kot da smo nekaj zagrešili pred evropsko zgodovino, nekaj zamudili in da se moramo zdaj pred lastnim narodom pokesati in hiteti, hiteti, da se bomo nekam vključili, sebe integrirali in postali enakopravni, predvsem pa bogati – česar sploh ne podcenjujem. Ta moja čustva, ki so bolj čustva kot pa razumske kategorije, so opremljena z vtisti, ki sem jih dobil med Rusi in sovjetskimi državljani neruske nacionalnosti. Zdaj prihajajo k nam Estonci, ki so kot mali puntarji tu prvi, in pri Estoncih lahko občudujemo to, da nimajo v tem pogledu nobenih kompleksov. Pravijo, da so Evropa in Evropejci. Imam občutek, da pri Litavcih in sploh pri baltskih narodih ni zaslediti kompleksa, da so nekaj zagrešili in da morajo z nečim pohiteti, ampak zahtevajo obnovitev že priznane državnosti, ki jim jo je Društvo narodov nekoč z vso formalnostjo priznalo; s tem računajo, da so del Evrope, Evropa pa naj se blagovoli seznaniti s tem, da je tudi Baltik njena sestavina in naj se mu prilagodi. To je zelo samozavestno počutje Evropejcev.

Ta Evropa je nasploh čudna reč. Če greste v Tbilisi, s katerim je Ljubljana celo pobratena, potem v pogovoru z gruzinskimi gostitelji nikar ne pokažite dvoma in jih ne sprašujte, ali so del Evrope! Imajo se namreč prej za Evropejce kot za Ruse. Svojo evropsko samozavest utemeljujejo na svoji prastari krščanski kulturi. Za Kavkazom poteka ločnica in pri Azerbajdžancih, nekrščanskem, muslimanskem narodu, tega evropeizma in te težnje sploh ni več zaslediti. Armenci so zastran Evrope nekje vmes. Vse te obrobne reči evropskega kontinenta nam bodo sčasoma vsilile na dnevni red zelo specifična vprašanja. Ko govorimo o Evropi, že v celotni Sovjetski zvezi ne moremo govoriti, ampak o njenih subjektih, narodih in republikah tostran Urala in Kavkaza. Za mnoge evropske narode Sovjetske zveze so Rusi »aziati«. Mislim, da je bilo v spoštovanja vrednih tekstih »Teorije in

prakse« premalo poudarjeno, da obstaja pri mnogih narodih oziroma družbah tako imenovane bivše vzhodne Evrope, bivšega socialističnega tabora, tragična iluzija, da se kar tako vključijo v Evropo zahodnega modela. Na enem primeru lahko ponazorimo, kako je to povsem drug svet. Če bi te razločke prevedli v verske pojme, je to kot krščanstvo in muslimanstvo. Eni in drugi živijo po povsem drugačnih zakonitostih. Vzemimo torej droben primer iz sovjetskega sistema: ker je v Karabahu stavka in ker je tam sistem naselil edino tovarno kondenzatorjev, gre vse k hudiču v vsej avtomobilski industriji. Desetletje bo še trajalo, preden se bo ta gospodarski mehanizem ne morda toliko prilagodil Zahodu, kolikor našel svojo pot k organskemu delovanju – ker ekonomije očitno ne prenesejo nasilja nad seboj. To je največje spoznanje zloma komunizma: gospodarstvo ne prenese nasilja, je organizem kot vsak drug živ organizem ter živi po zakonitostih, ki ne trpijo ideoloških in drugih dogem.

Drugič, navrgel bi še vprašanje, zakaj so se zdaj v Dublinu šefi zahodnih držav v glavnem posvetili osrednjemu vprašanju, namreč, kako reševati Rusijo in Gorbačova? Bojim se, da se bodo mnoge poetične integracijske zasnove hudo pomešale in da jih bodo zmotila morebitna dramatična dogajanja v Rusiji; kajti če se v Rusiji množični socialni nemiri sprevržejo v medregionalne, potem je – prevedeno v jezik obramboslovca Antona Beblerja – lahko ogrožena jedrska baza z jedrskim nabojem; in če generali ne obvladujejo več ustrezne regije, kjer se to dogaja, pomeni to za Mitteranda, Kohla in Thatcherjevo nov potencialni vir jedrske nevarnosti. Na Balkanu te stvari precej abstrahiramo, vendar te zadeve lahko temeljito posežejo v integracijske igre – in v Dublinu se tega zavedajo: namreč da morajo reševati ne Gorbačova osebno, marveč Gorbačova kot edinega garanta za to, da stvari ne bi prišle tako daleč, da bi se nadzorstvu izmaknili mednacionalni, predvsem pa socialni nemiri. Če se lanski val stavk ponovi, se morejo zgoditi v sibirskih in drugih regijah grozljive reči, saj obstaja tudi nevarnost, da se kdo polasti jedrskega orožja.

Premalo smo poudarili dejstvo, da se Evropa drastično razločuje, ne več toliko po ideologiji, ampak po neki čudni kulturi dela in nedela. Ali to nujno vodi v razisem? Daleč sem od tega, toda akademik Leonih Abalkin, snovalec vseh nesrečnih gospodarskih prenovitvenih poskusov, iz dneva v dan pripoveduje svojim sovjetskim rojakom, da »tako kot mi delamo in nočemo delati, še dobro živimo«; razumljivo, da nima smisla, da bi ruski Ivan sploh delal, ker za rubelj itak nima kaj kupiti – in to je grozljiva dediščina teh desetletij. Ampak, kako iz tega začaranega kroga? Po drugi strani se razkroj države in družbe kaže tako, da kdor more, s te barke beži (Pribaltik). Ločnica je tudi tu, če ne morda predvsem tu: na eni strani so v navadah dela in nedela narodi, ki se še niso čisto odvadili, ki jih boljševidem še ni povsem odvadil delati; tragično dediščino pa nosijo Rusi in centralni del sovjetskega imperija, ki ne zna in noče delati.

Končno je tu še vprašanje, ali so za Evropo danes najbolj značilni procesi ločenih in zaprtih integracij ali pa bolj skupni procesi, ki bi jim lahko dali splošno oznako: demokratizacijski, emancipacijski, procesi odpiranja drugega proti drugemu. Menim, da je bolj značilno to slednje. Dvomim, da si bo zahodna Evropa lahko privoščila 1. januarja 1993 vse to, kar si je zamislila, ker dvomim, da si bo upala iti v tako zaprto konkurenčno koncepcijo skupnosti, kot so jo zasnovali še tako rekoč v stari Evropi.

Mislim, da bi morali v Sloveniji in sploh v Jugoslaviji v javnem nastopanju pokazati več običajne samozavesti. Komu pa smo kaj dolžni, da moramo zdaj trkati na vrata Evrope? Mene to moti in mislim, da moramo enako kot Gruzinci in Estonci reči, da smo bili vedno del te skupne Evrope.